

УДК 373.3.013.42-057.874:316.77

**ПРОГРАМА СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ
МЕДІАСОЦІАЛІЗАЦІЇ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ У СУЧАСНОМУ
ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ**

Тадасва А. В.

У статті представлено аналіз особливостей впливу сучасного інформаційного простору на процес соціалізації дитини молодшого шкільного віку, специфіки соціально-педагогічного супроводу. Розкривається зміст програми соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів в умовах загально-освітнього навчального закладу, зокрема етапи та напрями діяльності, спрямовані на гармонізацію соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ та розвиток соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів.

Ключові слова: соціально-педагогічний супровід, медіасоціалізація, молодший шкільний вік, програма, соціальна компетентність, інформаційний простір.

В статье представлен анализ особенностей влияния современного информационного пространства на процесс социализации ребенка младшего школьного возраста, специфики социально-педагогического сопровождения. Раскрывается содержание программы социально-педагогического сопровождения медиасоциализации младших школьников в условиях общеобразовательного учебного заведения, в том числе этапы и направления деятельности, направленной на гармонизацию социально-воспитательной информационной среды школы и развитие социальной компетентности учащихся 1–2 и 3–4 классов.

Ключевые слова: социально-педагогическое сопровождение, медиасоциализация, младший школьный возраст, программа, социальная компетентность, информационное пространство.

The article presents an analysis of peculiarities of the impact of modern information space on the process of socialization in primary school children and the specificity of socio-pedagogical support. It reveals the content of a program of socio-pedagogical support for media socialization of primary school children in conditions of a general education institution, in particular, stages and directions of work aimed at harmonization of socio-educational information environment in a general education institution and the development of social competence in children of the 1st–2nd and 3rd–4th grades.

Key words: socio-pedagogical support, media socialization, primary school age, program, social competence, information space.

XXI ст. знаменується переходом до інформаційного суспільства, де провідними компонентами культури стали знання, інформація, інформаційно-комунікативні технології (ІКТ). Найдоступнішим джерелом інформації на сьогодні виступають нові медіа-засоби ІКТ, які дають можливість кожній людині самостійно формувати власний сучасний інформаційний простір, в якому вона живе, а головною відмінністю нових медіа від попередніх є їх інтерактивність. Найважливішим у процесі онтогенезу є молодший шкільний вік, під час якого активно розвиваються психічні процеси та засвоюються соціальні норми. Молодший школяр активно використовує нові медіа, які неоднозначно впливають на процес його соціалізації. Соціальний розвиток дитини у сучасному віртуальному просторі інформаційного середовища є некерованим, тому залишається стихійним і може загрожувати фізичному, психічному та соціальному вдосконаленню. Соціально-педагогічний супровід у школі є найефективнішим із видів соціально-педагогічної діяльності у вирішенні проблеми гармонізації соціального розвитку молодших школярів у процесі медіа-, кіберсоціалізації. Через це постає необхідність розробки програми соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у загальноосвітньому навчальному закладі (ЗНЗ) у сучасному інформаційному просторі.

Особливості соціалізації людини в умовах інформаційного суспільства розглядають Н. Гавриш, Н. Лавриченко, Г. Лактіонова, П. Плотніков, А. Рижанова, С. Савченко та інші; питаннями впливу нових медіа на соціалізацію займаються В. Мудрик,

В. Плешаков, Л. Рейман та інші. Психовікові особливості дітей молодшого шкільного віку досліджують А. Валлон, О. Данилова, Л. Долинська, І. Дубровіна, С. Літвіненко, З. Огороднійчук, Р. Павелків, М. Поліщук, А. Прихожан, О. Скрипниченко та інші; специфіку медіасоціалізації вивчають у своїх працях В. Іванова, О. Волошенюк, О. Петрунько, соціально-педагогічного супроводу – Н. Анненкова, Н. Захарова, Н. Міщенко, Л. Мудрик, Л. Пономаренко, Г. Симонова. Однак соціально-педагогічну діяльність, спрямовану на гармонізацію процесу медіасоціалізації молодших школярів, вивчено недостатньо, це дозволяє констатувати, що досліджувана нами проблема є актуальною. Тому метою даної публікації є розкриття змісту програми соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів.

За результатами досліджень представників філософії (Д. Дюжев), футурології (О. Тоффлер), культурології (В. Шейко), соціології (О. Асєєва), соціальної педагогіки (А. Рижанова) приблизно з середини ХХ ст. людство вступило в якісно нову фазу розвитку, головними цінностями якого є інформація і, як наслідок, нове знання. Зміни інформаційної доби вплинули на процес соціалізації людини. З одного боку, перед людиною відкриваються необмежені можливості для її самореалізації та саморозвитку, а з іншого, відсутність постійного доступу до всезростаючої інформації може загрожувати маргіналізацією особистості, крім того, надмірне захоплення нею призводить до нового виду залежності – інформаційної.

Вплив нових медіа на трансформацію процесу соціалізації зумовив виникнення нової категорії – медіасоціалізація. О. Петрунько звертає увагу на те, що в суспільстві ХХІ ст. істотно змінюється уявлення про соціалізацію і однією з провідних моделей цього процесу постає модель медіасоціалізації, тобто соціалізація в медіасередовищі [2, с. 47]. Безумовно, процес медіасоціалізації передбачає освоєння не лише досвіду використання ІКТ, а й спілкування з медіакористувачами. На нашу думку, медіасоціалізація є невід'ємною складовою процесу соціалізації (з усіма її компонентами: адаптація, інтеграція, індивідуалізація) людини інформаційного суспільства. Складовою медіасоціалізації є кіберсоціалізація – принципово нова складова віртуальної соціалізації в інформаційному суспільстві, саме вона впливає на підвищення ролі медіасоціалізації, на оновлення традиційної – через родину, систему освіти, заклади культури, громадські організації.

Медіасоціалізація стосується кожної людини інформаційного суспільства незалежно від її віку, статі, соціального статусу тощо, проте найбільш непередбачено цей процес відбивається на дітях, які є найменш захищеними від негативних впливів нових медіа. На противагу дорослій людині, для якої процес соціалізації у сучасному інформаційному просторі не є легким, оскільки вона має знову адаптуватися до нових умов, дитина цілком природно сприймає процес соціалізації в умовах інформаційного суспільства, адже вона народилася саме в ньому і він є для неї рідним, іншого діти не знають. Важливим етапом у розвитку дитини є молодший шкільний вік, який є визначальним для активного фізичного, психічного та соціального розвитку.

Початок молодшого шкільного віку визначається вступом дитини до школи. Діти стають школярами у шестирічному віці, таким чином, межі молодшого шкільного віку аналогічні періоду навчання дитини у початковій школі: з 6–7 до 10–11 років. Психологи Л. Долинська, З. Огороднійчук, О. Скрипниченко одностайні в тому, що зазначений вік є періодом позитивних змін і перетворень. В цей період на якісно новому рівні закладаються підвалини соціальної суб'єктності, дитина засвоює соціальну роль школяра, набуває досвід діяльності в цьому світі [4]. Аналізуючи дослідження фізіологічних особливостей молодших школярів, можемо виокремити, що у цьому віці активно розвивається опорно-рухова система, відбуваються значні зміни в анатомо-фізіологічній структурі організму [4]. Наслідки тривалої некеруваної дорослими взаємодії молодшого школяра з ІКТ загальновідомі: зниження зору, розвиток неврозів, затримка в фізичному та психічному розвитку. За даними відомих психологів Т. Піроженко, О. Хатмана, сучасні соціальні умови, що продукують меркантильність і цинізм, призводять до деформації системи цінностей особистості, і як результат – знецінюється одвічне: любов, сім'я, культура; формується особистість, яка не здатна створити міцну сім'ю, мудро виховувати дітей [3]. Г. Апостолова відзначає, що дітей, які регулярно користуються ІКТ, вирізняє те, що вони: міркують швидкими та готовими асоціаціями; ставлять поверхневі запитання, при

цьому відповідь їх не дуже цікавить; відповіді на запитання дорослих дають поверхневі та стереотипні; у спілкуванні з людьми не відчують дистанції, а також не вміють вступати з іншими в реальні особистісні контакти [1]. Тому некерована взаємодія молодших школярів з новими медіа негативно відображається на процесі їх соціалізації, адже постає потреба вивчення соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів.

В рамках нашого дослідження розглядаємо соціально-педагогічний супровід медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ в сучасному інформаційному просторі як вид соціально-педагогічної діяльності, спрямований на розвиток соціальної компетентності дитини, через гармонізацію медіавпливу на процес соціального розвитку молодшого школяра, шляхом вдосконалення його соціальності фахівцем із соціальної педагогіки в сімейному, шкільному мікросередовищах та соціально-виховному інформаційному середовищі ЗНЗ.

На основі визначення суті соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів постає можливість теоретичного обґрунтування програми соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів (далі – Програма).

Важливим є те, що будь-яка соціально-педагогічна програма має теоретичне підґрунтя, реалізація програми соціально-педагогічного супроводу процесу соціалізації дітей молодшого шкільного віку у ЗНЗ у сучасному інформаційному просторі ґрунтується на таких підходах:

- якість процесу соціалізації молодшого школяра в інформаційному суспільстві залежить від гармонійності соціально-виховних впливів інформаційного середовища загальноосвітнього навчального закладу;
- гармонійна соціалізація молодших школярів у сучасному інформаційному просторі залежить від рівня розвитку соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів.

Загальною метою програми є підвищення рівня соціальної компетентності молодших школярів через створення гармонійного соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ.

Суб'єктів соціально-педагогічного супроводу поділяємо: на внутрішньо-шкільних (соціальний педагог, вчитель інформатики, бібліотекар, вчителі ЗНЗ, батьки молодших школярів, адміністрація ЗНЗ) та зовнішньошкільних (дитячі районні бібліотеки, редакції дитячих видань, регіональне телебачення, театри та інші організації, які входять до соціально-виховного інформаційного середовища молодшого школяра в сучасному інформаційному просторі).

Об'єкт соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів: молодші школярі 1–2 та 3–4 класів, вчителі початкових класів, інформатики, бібліотекар, батьки молодших школярів, адміністрація ЗНЗ.

Завдання соціально-педагогічного супроводу: на першому етапі – ознайомлення адміністрації ЗНЗ з нагальністю впровадження соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів; актуалізація діяльності соціальних педагогів ЗНЗ як основних суб'єктів соціально-педагогічного супроводу; розвиток суб'єктності внутрішньошкільних об'єктів соціально-педагогічного супроводу; налагодження взаємозв'язків із зовнішньошкільним рівнем соціально-виховного інформаційного середовища; на другому етапі – розвиток соціальних знань, цінностей, соціально значущих навичок (учні 1–4 класів) та розвиток навичок аналізу і самоаналізу (учні 3–4 класів) у дітей молодшого шкільного віку; соціально-педагогічна підтримка учнів з високим рівнем соціальної компетентності; соціально-педагогічна допомога учням з середнім рівнем соціальної компетентності; соціально-педагогічний захист учнів з низьким рівнем соціальної компетентності;

У зв'язку з поставленими завданнями провідними принципами соціально-педагогічного супроводу, на яких ґрунтуватиметься соціально-педагогічна діяльність, для успішного досягнення результату є: принцип інтеграції, опори на потенційні можливості людини, центрації соціального виховання, варіативності.

Принцип інтеграції забезпечує можливість долучення ресурсів координаційно-творчої групи до гармонізації медіасоціалізації молодших школярів. Принцип опори на потенційні можливості людини підкреслює домінуючу роль молодшого школяра у гармонізації процесу їх медіасоціалізації, тобто дозволяє розвиток соціальної

компетентності для того, щоб дитина мала змогу адаптуватися та інтегруватися до сучасного інформаційного простору на основі набутих соціальних знань, цінностей, поведінки й навичок аналізу та у силу власних можливостей впливати на його вдосконалення. Принцип центрації соціального виховання на соціальному розвитку підкреслює, що в Програмі пріоритетним є визнання соціального розвитку особистості молодшого школяра з урахуванням його психовікових особливостей, соціальних потреб та інтересів, оскільки від цього залежать результати – розвиток соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів. Принцип варіативності соціального виховання базується на врахуванні рівня розвитку соціальної компетентності молодших школярів та рівня володіння ними сучасними ІКТ. Тому форми і методи діяльності соціального педагога мають відповідати сучасним умовам інформаційного розвитку суспільства і, зважаючи не це, варіюватися.

Звертаючись до результатів діагностики соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ та рівня розвитку соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів початкової школи, можемо виокремити етапи та напрями соціально-педагогічного супроводу в рамках Програми.

І етап – створення гармонійного соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ.

1 напрям – забезпечення соціальних педагогів, як основних суб'єктів, знаннями та вміннями для здійснення соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ. Від реалізації даного напрямку залежить ефективність впровадження 1 і 2 етапів, адже соціальний педагог відіграє визначальну роль у процесі соціально-педагогічного супроводу, саме тому необхідна ґрунтовна теоретична та практична підготовка соціальних педагогів, а також отримання підтримки з боку адміністрації ЗНЗ. Завдання даного напрямку забезпечують розширення знань та навичок соціальних педагогів відносно соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ, які б сприяли гармонізації соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ та розвитку соціальної компетентності молодших школярів. Його реалізація передбачає такі завдання:

- поглибити знання соціальних педагогів щодо специфіки соціалізації людини в інформаційному суспільстві та обґрунтувати нагальність соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ;
- сприяти розумінню необхідності та оволодінню технологій гармонізації соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ в рамках соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ;
- орієнтація соціальних педагогів на нагальності розвитку соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів для гармонізації процесу їх медіасоціалізації та оволодіння методикою цього процесу.

2-й напрям – робота з вчителями молодших класів має за мету підготовку вчителів початкових класів до гармонізації процесу медіасоціалізації молодших школярів. Досягнення мети передбачає вирішення наступних завдань: розвиток позитивного ставлення, мотивації та навичок використання ІКТ у навчально-виховному процесі; поглибити знання відносно специфіки процесу медіасоціалізації молодших школярів; підготовка вчителів до розвитку соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів. Ефективними формами роботи з учителями початкової школи є круглий стіл, рівний – рівному, лекція-візуалізація, мозковий штурм.

Незважаючи на те, що соціально-педагогічний супровід реалізується в умовах ЗНЗ, сімейне мікросередовище залишається для молодшого школяра одним із основних, тому доцільною є робота з батьками молодших школярів – *3 напрям*. Мета даного напрямку – підготовка батьків молодших школярів до гармонізації медіасоціалізації молодших школярів. Для ефективної реалізації даного напрямку постають такі завдання: поглибити знання відносно специфіки процесу медіасоціалізації молодших школярів, форм та методів гармонізації даного процесу у сімейному мікросередовищі.

Заходи із батьками мають таку тематику: круглий стіл "Медіасоціалізація молодших школярів"; дискусія "Можливості медіа у розвитку дитини: інформація для батьків"; семінар "Організація дозвілля поза новими медіа"; бінарна лекція

"Попередження віктимної поведінки в нових медіа"; дискусія з елементами методу кейсів "Створення правил користування новими медіа".

При вступі дитини до школи та під час навчання у початковій школі для дитини нової, вагомої ролі набуває постать вчителя та освітнє мікросередовище, у якому відбувається соціальний розвиток особистості, саме тому для гармонізації процесу медіасоціалізації молодших школярів постає необхідність роботи з внутрішньо-шкільними об'єктами – 4 напрям. Метою даного напрямку є розвиток суб'єктності внутрішньошкільних об'єктів (вчитель інформатики, бібліотекар, батьки молодших школярів, вчителі та адміністрація ЗНЗ) соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ. Завданнями третього напрямку є: розвиток суб'єктності вчителя інформатики як об'єкта соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів; розвиток суб'єктності бібліотекаря як представника бібліотеки та медіатеки; розвиток умінь та навичок формування соціальної компетентності вчителів ЗНЗ в освітньому мікросередовищі; розвиток вмінь та навичок формування соціальної компетентності батьків молодших школярів у сімейному мікросередовищі на другому етапі для перетворення їх на суб'єктів на третьому етапі.

На соціальний розвиток молодшого школяра впливає територіальне мікросередовище, діяльність із зовнішньошкільними об'єктами є 5 напрямом, метою якого є створення координаційно-творчої групи. Завданнями даного напрямку визначаємо: налагодження взаємозв'язків із зовнішньошкільними об'єктами; інформування про їх роль у процесі медіасоціалізації молодших школярів; переусвідомлення кожним його ролі і функцій у координаційно-творчій групі.

Після гармонізації соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ та створення координаційно-творчої групи можемо розгортати діяльність безпосередньо з учнями 1–2 та 3–4 класів. Тому **розвиток соціальної компетентності молодших школярів є II етапом** Програми соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ. Метою даного етапу є розвиток соціальної компетентності учнів 1-2 та 3-4 класів. Даний етап можливий за умови впровадження трьох напрямів: розвиток соціальної компетентності учнів 1–2 класів; розвиток соціальної компетентності учнів 3–4 класів; впровадження стратегій соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ.

1 напрям – розвиток соціальної компетентності учнів 1–2 класів передбачає вирішення наступних завдань: розвиток соціальних знань; розвиток позитивних емоцій; формування соціально значущих навичок; залучення учнів до внутрішнього рівня соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ.

2 напрям – розвиток соціальної компетентності учнів 3–4 класів буде ефективним за умови вирішення поставлених завдань: розвиток соціальних знань; розвиток ціннісного ставлення; формування соціально значущих навичок; розвиток навичок аналізу та самоаналізу; залучення учнів до зовнішнього рівня соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ.

3 напрям – впровадження стратегій соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ передбачає вирішення висунутих завдань: соціально-педагогічна підтримка учнів з високим рівнем, соціально-педагогічна допомога учня з середнім та соціально-педагогічний захист учнів з низьким рівнем розвитку соціальної компетентності.

Заходи у молодшими школярами мають таку тематику: учні 1–2 класів – екскурсія "Історія мого міста", конкурс "Моя родина", ігрові ситуації "Квест" та інші; учні 3–4 класів – аналіз ситуацій "Мої друзі", казкотерапія "Всі рівні – всі різні", лекція-візуалізація "Моя країна – Україна", ігротерапії "Світ медіа", дискусії з елементами техніки акваріум "Поведінка друзів", рольова гра "Віртуальний світ", метод кейсів "Я у світі", ігровий квест та інші.

Ефективними методами і формами для розвитку соціальної компетентності визначаємо: методи соціально-педагогічні (аналіз реальних ситуацій, показ перспективи, медіаосвіта); діагностичні (анкетування, тестування, спостереження, інтерв'ювання); формування особистості (навіювання, приклад, роз'яснення, критика, переконання); самовиховання (самоаналіз, самоконтроль, самонавіювання); організації діяльності (доручення, схвалення, прояв довіри, турботи і уваги, соціально-педагогічна підтримка). Форми: екскурсія, дискусія, тренінг, казкотерапія, ігротерапія,

ігрові ситуації, рольова гра, конкурс, квест, техніка "акваріум" та "снігова грудка", метод кейсів, круглий стіл.

Таким чином, розроблена програма соціально-педагогічного супроводу медіасоціалізації молодших школярів у ЗНЗ у сучасному інформаційному просторі сприятиме формуванню гармонійного соціально-виховного інформаційного середовища ЗНЗ та розвитку соціальної компетентності учнів 1–2 та 3–4 класів. Перспективами подальших розвідок є перевірка ефективності розробленої програми.

Література

1. Апостолова Г. Про наслідки використання електронної техніки для розвитку здібностей дитини / Г. Апостолова // Практична психологія та соціальна робота. – 2002. – № 9/10. – С. 1–3.
2. Петрунько О. Діти і медіа: соціалізація в агресивному медіа середовищі : монографія / О. Петрунько. – Полтава : ТОВ НВП "Укрпромторгсервіс", 2010. – С. 480.
3. Піроженко Т. Психологічні чинники становлення відповідальності батьків за розвиток дитини дошкільного віку / Т. Піроженко, О. Хартман // Дошкільна освіта. – № 2 (28). – 2010. – С. 68–72.
4. Скрипниченко О. Вікова та педагогічна психологія : навч. посіб. / О. Скрипниченко, Л. Долинська, З. Огороднійчук та ін. – 2-ге вид. – К. : Каравела, 2007. – С. 400.